

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioan. Petri Maffei, Bergomatis, E Societate Iesv,
Historiarvm Indicarvm Libri XVI.**

Maffei, Giovanni Pietro

Antverpiae, 1605

Selectarvm Epistolarvm Ex India Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11473

petendi causa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ
fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certio-
rem, eumque ita IESU fauente commouit, vt conjugem & socrum ad
ipsum continuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt.
& conjux quidem quindecim post diebus excessit è vita, IESVS,
MARIA piè pronuntians: quam multis rationibus in cælum as-
cendisse confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè ob-
ita ad eò permotus est, vt omnem pecuniam abjicere, vitam cœli-
bem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parère decreue-
rit. Pius sacrificiis tuis & reliquorum patrum fratrum que mihi ca-
rissimorum me valde commendo, è Bungo, iij. Nonas Octobris,
MDLIX.

LIBRI PRIMI FINIS.

SELECTARVM
EPISTOLARVM
EX INDIA
LIBER SECVNDVS.

LAURENTII IAPONII AD
SOCIOS.

ACCÉPI vestras litteras, quæ mihi perju-
cundæ fuerunt: & quoniam intelligo quan-
to vicissim desiderio teneamini aliquid de
statu nostro cognoscendi, exponam paucis,
quæ nobis in hac Meacensi prouincia con-
tigerunt. Primùm igitur Didaci domum de-
uenimus in Sacomoto vico: qui vicus jacet
ad montis Frenoiamæ radices, in quo
cùm cœnobîa litteratiq; permulti, tum verò insignis cuius-
dam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum mon-
tem cùm peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bon-
zium nomine Daizembum, quibus ille perlectis, aduentûsque
nostri

nostri causa cognita, respondit, magistrum suum ex principibus eius ordinis vauin, qui è Bungo nos euocauerat, anno superiore extremum diem obiisse; & se tenui re familiari, auctoritate nulla relictum, praesidio nobis esse non posse. ad eum tamen postmodum die Gaspar & ego reuertimus: & quoniam nos amide ipse deceque eius discipuli Bonzii audire videbantur; apud eos verba fecimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonzii eius regionis maximi induci posse; dedimus operam diligenter, ut eum conueniremus. Sed cum res parum procederet; oppidi praefectum postremo rogauimus, ut nos ad illum introduceret ne grauaretur. Tum ille: Si disputandi causa venistis (inquit) excludemini, sin aedium visendarum, id spectaculum vobis pecunia muneribusque mercandum est. Gaspar, ut omnes aditus claros Euangelio vidit, à Frenoiama profectus, Meacum contendit. In ea vrbe quatuordecim dies in aedibus conductis morati, ad docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacenses nonnulli iam ad audiendum euangelium ventitabant post quintum autem & vigesimum diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. à quo ita amice acceptus est, ut ex ipso met eius poculo, honoris & amicitiae causa, biberet; tum verò frequentiore etiam vrbs parte nobis ad habitandum assignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi vel disputandi causa, confluit: sed animis initio tam obduratis, ut verbo Dei audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos atque deluderent, per eos dies cum honesta muliere Meacensis ad concionem venisset, ubi peroratum est, Baptismum petiit statim: sed rem distulit Gaspar, eo quòd mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cingues praeterea duo (magis honoris nomen id est) noctu ad nos audiendos ita se conferebant, ut nostram doctrinam valde probare viderentur: quidam verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitant, cum decem aliis apud nos Christianus est factus. postea cum Gaspar ad Mioxindonum, qui praecipuum Meaci obrinet dignitatis locum, auxilii petendi causa à primario quodam eius deduceretur; tota vrbe percubuit, Mioxindoni iussu primum illum virum in vincula Gasparem coniecisse. rursus, cum vrbs praefectus per compita edixisset, ne quis Gasparem laederet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, ut Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa praetereo, quae singillatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino Iesu Christo

confili.

confirmauit, nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in posterum incolumes futuros magna cum diuini nominis gloria, rabięque ac dolore diaboli, quando iam nostri in hanc urbem aduentus ad Banduensem vsque Bonziorum Academiam fama penetrauit, sexcentis passuum millibus Meaco distantem. interim Bonziorum minis atque importunitate compulsus hospes is, ad quem diuerteramus, nos domo sua dimisit, itaque in aliam nos recepimus. Hic acrius etiam in nos aduersarii sauire cęperunt, cum nos alii simias, vulpes alii, alii denique a dæmonibus occupatos, anthropophagõsque appellarent: pueri etiam eorundem instinctu cum cæteris iniuriis contumeliisque, tum etiam lapidum, glebarum, & arenæ coniectu infestarent atque lacefferent. Quanquam his rebus, Domino adiutante, minimè deterri sumus, quo minis Euangelium ad mensẽ Aprilem vsque nuntiarem, cui Iaponii centum circiter fidem habuere, baptizatiq; sunt. sub id tempus Bõzii quinque nos conuenerunt ex eã secta, quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibusdam vacant arbitrato suo confictis. ii cum nonnulla de nobis quæssissent eiusmodi, vt appareret eos a dæmone agi; Gasparis responsis victi abjectiq; conciderunt. Duo præterea ex eã secta quæ Tendau dicitur, cum diu nobiscum de religione atq; acrius disputassent; concessere ad extremum veram nostram esse doctrinam, tamen eorum nemo se ad Christum adiunxit.

Alius in primis eruditus, cum è sermone Gasparis cognouisset vnum esse opificem rerum omnium, animosque hominum nunquam interire; idcirco negauit se Baptismum petere, quod ex impurissimo flagitiorum cœno emergere castęque viuere se posse diffideret.

In Bonziorum ordine magnam est nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus suo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam canonizatio est: in sella cõstitutos adorant, eorumque approbationem scripto testantur. ex eo tempore qui probati sunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt. Hunc dignitatis gradum adeptus Bõzius quidam, nomine Quenxu, qui ipsos triginta annos in meditando consumpserat; in charta præatum & in eõ aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo descripsit iudicium chirographo confirmata, quorum hæc erat sententia:

Prioris, Cedo, quisnam te seuit arbor arida?

Ego, cuius principium nihil est, finis nihil.

d

Poste:

Posterioris, Meum cor, quod neque esse neque non esse habet,
Neque it, neque redit, nec retinetur vsquam,

Is igitur Bonzius cum ad Gasparem venisset contumacia in-
tus, quod diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam
nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset
turus; seque non discendi causa, sed animi tantum, ad nos accessit
se; diuinitus ita repente immutatus est, ut verè nihil esse quidem
sciebat, sibi que Christianam doctrinam esse necessariam intel-
xerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione, vitæ exem-
plo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad
Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem amicus
noster, qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentum
nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria cele-
stis Dominum cœlebs colere & Gaspari obedire constituit. Bon-
zius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in me-
ditando versatus. is Christianam religionem ita auidè arripuit, ut
id ætatis homo ad verbum Dei audiendum à sex passuum millibus
ventitet. Ad hæc, Bonzii circiter quindecim Christum securi-
tim legitimis jungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere (quod
in eo hominum genere maximè mirum est) decreuerunt. In
Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hor-
deo, denique oryza abstinet, herbis tantum victitans, arborum
que baccis ac pomis, quique æternæ salutis adipiscendæ causa
voto se obstrinxit è libro quodam Xacæ, quem Foquequium ap-
pellant, se gratis plebem eruditurum. Narrauit autem nobis,
ante decennium per nocturnam quietem sibi visum esse ventitum
cum sacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc est Europæ regionem
venissent, sibi que rectum ad salutem iter ostenderent, expecta-
ctumque postridie, statim audisse Amangutii esse presbyterum
quosdam è Cenghequu, de vita futura publicè disputantes. Hoc
audito Euangelio gauisus est; sed quoniam sine comitate Meo
cum festinè venerat, dixit se Farimam reditutum eo animo, ut sub-
latis rebus necessariis, votisque neglectis, & fallaci illa vitæ aspo-
ritate deposita, Meacum reuertetetur, & Christiana sacra susci-
peret. occultè etiam ad nos contulere sese audiendi Euangelii
causa viri insignes duo, quorum alter in meditando exercita-
tus, quodam quasi Episcopi munere fungebatur: alter erat Bon-
zius legum peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari
apertè confessus est, in Iaponica philosophia simplex nihil esse
vel solidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen
dunt,

duxit, vitamq; sauiorem cæteris omnibus profetur, audito Dei verbo, nostraque vitæ ratione perspecta, quod Gaspar gratis populum doceat, & cum ipse omni feminarum consuetudine abstineat, tum laicos vna tantum vxore iubeat esse contentos; offendi cæperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobii, quem antea venerabantur vt Deum, quod amicas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mercedem exigit: cumque carniū ac piscium esu cæteris interdicit, ea ipse clam comedat; quocirca eum cœnobio pelleſe, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea, iisdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones nostras assidue celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longè ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendiū in nos, vt veneficos diabolique præcones, causa conferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuisse videtur. quorum cum ita multæ ac diuersæ numerentur sectæ, suam quisque profiteri nos dicunt; Xingouini, id ipsum Denichi, quod illi prædicent: Iëxuanī Fobē quoddam suum: Foquexani Mion, (disciplinarum ea nomina sunt) londaxuenses Amidam: Xintani denique Quoquium: sed vt speramus, non longè aberit, quin omnes fateantur legem summæ cœlorum terræque opificis nostro præconio promulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse confidimus, vt ipsum agnoscant, agnitioque, omnem laudem & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi, & istius Ecclesiæ, quibus ego maxime, deprecationes imploro, Meaco, iiii. Non. Iulias, MDLX.

CONSALVI FERNANDI AD QVENDAM E
SOCIETATE IESV.

HISCE litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequar, quæ, in Iapone dum essem, in vinea Domini gesta sunt. Verfabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius iussu Guſielmus vias vr̄bis are campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponicè discendam in templum cogebar: ex quibus vnus, admodum paruulus nondum ad cetum Christianorum adjunctus, Gasparem adiit, Baptismum magnopere efflagitans. quem Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cum prius perdiscere iuberet capita Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam

quam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. denique domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, ut patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus; cum varias curationes frustra tentatis, suadenti Christiano cuidam, ut ad valetudinem recuperandam Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet, aquamque lustralem ebiberet; paruit ægrotus: statimque pristinam valetudinem est restitutus. alii præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cum è graui morbo iam propè animam ageret; me accersitum rogauit, ut quoniam essem è Societate Iesuitarum, pro se Dominum deprecari; sanitatem se continuò recepturam psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidei Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizatos Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tantò diabolum accendit dolore, ut vnum è Bonziis eò miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator docuisset. quare cognita Gaspar confestim eòdem legauit è nostris, qui apertis rationibus aduersarii mendacia redargueret. quæ res Christianos non modicè recreauit.

Haud ita multo post, barbari tres è principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte Christianis erectam, vixdum scelere perpetrato, inter se rixari ceperunt, sibi que inuicem idipsum facinus exprobrare: demum rixa peruenit, ut eo ipso in loco, vbi Crux posita fuerat, inter se prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie mane ibidem reperti sunt: tertius verò nusquam postea apparuit, ablatum à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo autum est, nisi quòd biduo post adolescens quidam repente ab mundo spiritu occupatus palàm dicebat, se nimirum esse qui Crucem præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissime. quod vbi videre Iaponii, rei occultanda gratia adolescenterum abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euauit, ut nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, eum ne interfecerint. qui partim hisce de causis, partim quòd sexcentos quos dixi neophytos viderent alios idola cremantes, alios in mare projicientes, concursu ad Regem facto postularunt, ut Gasparem regni finibus pelleret. quibus Christiani cum ex altera parte resisterent,

resisterent, resque iam ad arma spectare videretur; Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere cum in suo regno interimi, proinde ad Socios sese reciperet. quocirca in Bungum, vbi erat eo tempore Cosmus Turrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore, quippe qui in spem venisset Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sapius Gaspari praesente me dixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quod praclare intelligeret patriae superstitiones quantum a veritate distarent.

Valetudinarium & sodalitium, quod Misericordiae vocant, à Cosmo institutum in vrbe Funaiio Regni Bungenfis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cum enim inter se ex animo ac vere non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, iisque necessaria cuncta suppeditet.

Duo sane admirabilia mihi narrata sunt, quae in hoc oppido contigere. Ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, vt ethnici ferme Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cum ego sim ethnicus? nisi continuo ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam; Cui serua Dei non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, vt iis mox desertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perseuerantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferreret, illa verò diuino fulta praesidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latrâ desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occidit.

Alterum illud est: Paucis antè diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum venire, Sinarum nauis Lusitanum quendam, qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cum ad nauim accessissent, vt Lusitanum viderunt, quærere de nauarcho Sina populari suo ceperunt; quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cum Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuo Lusitanum interficeret. Haec dum agitantur, diuinitus factum est, vt Christianus Iaponius quidam interueniret. is vbi moerentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causa moestitiæ cognita manu apprehensum bono animo iubet esse: quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturam. inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et sanè Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequuntur, vt in eorū ades

æquè liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipue præclarum amoris sui documentum dedere, cum Iaponii facta eos coniuratione arma ceperunt, quod ubi à Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se vel capite periculo compararunt: cum ex eis quidam, extrema iam arate, liquorum domos circumcursaret, horreturque omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam: quare perterriti barbari, à suscepto consilio destiterunt. Obsecrate fratres carissimi Dominum, ut huius gentis animos ad suos errores ac miseras recognoscendas illuminet. Cal. Decem. MDLX.

LVDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN
LVSITANIAM.

Niis litteris, quæ à vobis ad nos assidue perferuntur, insignes amoris erga nos vestri & caritatis nuntur notæ. apparet etiã quanto studio teneamur ad nos subleuandos in hæc loca veniendi; hæc pietatis voluntatē, quoniã nos remunerari nõ possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compendat, quamquam ut amoris vestro nos etiã aliqua ex parte respõdemus (quoniã auctis scire quid à nobis in re Christiana geratur) huius præsertim acta ad vos perferbere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiã, ad ipsa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id causa, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post discessum nuntii Meaco allati sunt, Bonziorum in Gaspari Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures re capisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in nobilissimos homines, & in rebus Physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis Bungenses Christianos epistola; quarum vna duodecim circumpaginarum magnam harum regionũ Christianis attulit voluntatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurramus simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistola, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vñdecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec vero paritas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque id ipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio ineunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus, illum se epistole ad urbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco; vbi spea-

gna mensis vberimæ ostendebatur, non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuississet, ædesque suas ipsi ad Euangelii promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Cosmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuerteret ad se; nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima, admodum augetur in dies, (cæptis adspirante Domino) cum virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi: nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelligatis. Primùm nulla nox præterit, (vt mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium, quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ii sese intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum: nec referatur ferè, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alii quidem præcipuis anni festis, alii verò diebus Beatissimæ Virgini sacris, alii quintodecimo, alii etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungensium studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pæne præter catechismum eloqui possint: itaque idiolum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii patresfamilias habitant, quorum filii puerique singulis noctibus, audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate desixam; ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentū pietatem non imitantur liberi, atque

vnus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium-de-
 cimū; cui super mentem cruciatus CHRISTI Iaponicè recita-
 ti fiunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatio:
 alii verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, pro
 Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuscum-
 que ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horū quos domi edo-
 camus operam ad conuersionem harum gentium magnò nobis
 vsui fore speramus: quippe cū Iaponios auditores patria lingua
 magis quam peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios
 apud nos habemus prouecti iam ætate viros admodum probos
 tres videlicet Funaii, quartum Meaci cum Gaspere Vilela: postre-
 mus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & ve-
 gesimum, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, vt au-
 ditorum animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas ma-
 taque de physicis ita callet, vt hosce philosophos omnes refuta-
 ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem injiciat. Chri-
 stiani Facatenses, ac præsertim vnus è principibus, Cosmus
 missis nuntiis per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem è Socie-
 tate mitteret: velle se optimum tēplum exstruere, & suis alere in-
 stipibus quotquot è nostris ibi commorarentur: quod iam fieri
 ptum est. hisce de causis, & simul, quòd multi Christianorum
 alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant,
 creuit Cosmus, vt initio Iunii anni MDLXI. ad eos pagos & loca
 finitima inuisenda discederem.

○ Pridie quam Facatam perueni, aduentu meo cognito Chri-
 stiani obuiam mihi alii ad tria passuum millia, alii etiam longius
 magno cum gaudio processerunt. ego complures dies in ea vrbe
 moratus, in ecclias circiter septuaginta sacro fonte lustrari. in
 quibus erant Bonzii duo Iaponicarum legum sanè periti, cum
 ter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum dispu-
 tando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referen-
 tendo consumpsit, cū immensa Dei Domini nostri Iesu
 ei tandem affulit, & illius exemplo multorum præterea tenebras
 dispulit.

In eadem vrbe Facata cū alii complures, tum præcipue duo
 morbo graui laborantes diuina ope sanari: quorum vnus patens
 milias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violentas sibi
 manus inferre sæpe tētarit, tertio decimo die Dei benignitate
 ualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus. is, quòd
 Christianis honorificè pieque sentiret, putaretque iuuante Domi-
 no sibi per me sanitate reddi posse; in meū conspectū adductus est.

quem vt vidi, negavi me ei morbo posse facere medicinam: verum tamen ne plane mœstus a me discederet ipse, quiq; eu adduxerant; remedium quoddam illi præscripti facillimum, & post tertium diē ad me redire iussi: ita nitidus rediit, vt nulla vnquam scabie laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aperteque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum, qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vterque Baptismo petito, & post catechismum impetrato, ad Ecclesiā aggregatus est. cumque iam discessus mei tempus appeteret, quo æquiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorū duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse statuerunt, vt eorum studiis remittere aut eos de sententia demouere nulla ratione potuerim.

In exitu Iunii Facata discessimus in insulam Tacaxumam, ambitu passuum sex millium, in ditione viri principis Firandensis, Antonii nomine: vbi cum essent quingenti circiter Christiani, ethnici tantum octo; ii quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus effectus est. ædè habent, quæ idolorū antea fuerat, in primis ornata: cuius vectigali, itemque eleëmofynis, quas erogat institutum ibi quoque Misericordiæ sodalitiū, non modò ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè multi (quod vidi per eos dies) religionis causa ventitant. eadem stipis per Misericordiæ sodales ritè fideliterque distribuendæ ratio seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi; itemque in cæteris insulis, in quibus Ecclesiæ sunt: quo fit, vt ad iter iis regionibus faciendum sarcinæ & impedimenta minimè sint necessaria: quippe, quocunq; peruenias, omnia tibi gratis ac sedulò comparantur; maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ recuses, iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerati non putant.

Firando cum ad hanc inuisendam Ecclesiam aliquot Lusitani venissent, horum Christianorum religione, precandī studio, obedientia, amore non modò in sacerdotes nostros, sed etiam in omnes eorum vicarios, tantopere delectati gauisique sunt, vt mihi affirmarent, Socios nostros, qui in cæteris orbis terræ partibus versantur, si vel particulam norint eorum, quæ cum his Christianis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciam expetituros: quod equidem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ deſantatio multas vobis præ lætitiâ lacrymas exprimat. quid enim

si videatis pueros centum ac puellas, bis quotidie catechizati
 fa conuenientes, qui paucis antè diebus dicati diabolo fuerant,
 iam Christianos templum ingredi, aqua lustrali se aspergere, co-
 mum ad precationem ritè genua flectere? quid si duobus eor-
 uoce præeuntibus, subsequentes cæteros, doctrinæque præ-
 cepta concinentes audiatis? idque tanta cum modestia ac ven-
 cundia, ut oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi præ-
 fertim, qui voce præeunt, (quos ego de industria non semel
 & curiosè notavi) & quidem in maximis caloribus, cum facie
 eorum sudore manarent, tanta fuere constantia, ut manus, orbes
 pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profundè
 qua contemplatione dixisses. nec verò doctrina tantum decora-
 tanda contenti sunt: nam eius quoque explicationem libenter
 nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi vestri voluptate
 intueamini Iaponios hosce Christianos positus genibus, manus
 que sublati, Christum è Cruce pendentem adorantes, lac-
 rimis ad solum vsque fluentibus, in tormentorum Domini cep-
 tione ita demersos, ut penè ecstasici videantur? atque hæc quæ
 in hisce insulis propè desertis, quid de iis locis existimandum
 in quibus (ut in Bungo) Sacramentorum est usus frequens
 cum ita sint; misereat (quæso) vos fratres carissimi harum Eccle-
 siarum, Deumque cum gemitibus obsecrate, ut supplementum
 quod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod si forte
 diu distulerit, quàm vereor, ne qui venerint, paucos super-
 è nobis offendant: siquidem tres hac ætate magnum vitæ
 men adiunimus, quàm tuetur Dominus, ut opinor, quoad
 nobis ad nouam hanc vineam tuendam colendamque succedat.

Ex ea quam dixi insula in aliam traieci maiorem, quæ
 cuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos,
 Christianos ferme octingentos. ii, quòd iam antè de meo ad-
 cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot
 stianis miserunt: quam ut conscendi, in ipsa nauigatione, tri-
 passuum millibus, antè quàm ad insulam peruenimus, Cru-
 aspexi edito loco positam, quam satis amplo interuallo circum-
 murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit; vbi descen-
 mus, humanissimè excepti, continuò ad salutandam Crucem
 more perreximus: inde templum eorum inuisimus, eleganter
 rum. atque illos in præsentia quidem, ne inopem plebem uol-
 iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in
 tutinum & vespertinum tempus, puerorum verò catechizandi
 pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri capti sunt.

cum multi excluderentur, aream, quæ ad vestibulum templi est, stercis pro re nata contegere necesse fuerit. Templum est autem excelsio loco, lucoque denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione vel cæremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quam huc veni, cæteras quoque sacras ædes lustravi pulcherrimè positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore aditum Japonii sunt illi ipsi, qui nuper Bonzii, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc IESVM Crucifixum supplices venerantur & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sanè frequenti ad alterius pagi templum, trium ferè miliarium interuallo, Christiani magno suo incommodo venire cogebantur; templum ibi quoque exædificandū curavi, quod paucis diebus multorum subsidio magnæque omnium alacritate perfectū est, tabula picta, cæteroque ornatu ex vrbe Firando illuc aduecto. Christianorum animis recreatis, cælestiq; fonte purgatis iis, qui ad Baptismū videbantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexi, ut eos per Euangelium solarer, & simul ut in æde noua, quæ tum ab iis ad rectum perducebatur, sacellum exstruendum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiosè nobis in eam rem fabros lignarios septem aliaque auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christianis; qui, quasi regem expectarent, ita sedulò vias antè purgatas ornauerant, prima luce & vespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodiùs cæteris horis diei sacello exædificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimus eo consilio, ut Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spatium Cosmus nobis ad Augustum exeuntem vsque præscripserat. Iram, Cruce salutata, cum incolis egimus, ut ibi templum, nullum enim erat, communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sacrae imagines cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoque lustratis qui lustrandi supererant, Casungâ inde contendimus; ubi tanta nobis hominū multitudo sese obuiâ effudit, ut festi alicuius diei solennis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea

loca

loca venirent: quò item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hîc agimus, mihi grauis homo narrauit Iquicuchi, mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, quod infantem ipsamque parètem necauerit. Huius corpus Christianum quippe quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio, in quo Crux est posita, sepeliri cum vetuissent; illa post aliquot dies periculosè ægotanti adolescenti cuidâ Christiano peruisum: Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illi quidem: sed ne idcirco me Christiani damnatam existimenturam antè quàm è vita discederem, Dominus cõtritione mea lacrymis placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis, quibus is deinde conualuit) valde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagû Iquicuchi, atq; inde, spe redit? Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos perantiter accepit, detinuitque ad multam noctem, nonnulla de officio religionis percontans: postridie nauarchum adiui, vt per magnam tabulam pictam in naui proponeret Christianis vltimam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, euocauimus. Interea nocturnis hortationibus cum cæteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum adducti: in iis, è proceribus quædam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petiit nauarchus ab Rege, vt in area nostra excitare liceret adiculam, in quam Lusitani, qui versabantur ibi nonaginta, religionis causa, conuenirent; eademque Firandenses Christiani deinceps vterentur. cui Rex se deliberaturum respondit. Ea erat dissimulata negatio: itaque id vbi resciuimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum exstruere atque adornare constitui, quod ille tanta animi alacritate studioque receperit, vt ædium duarum quas possidebat alterius vltro mihi optatione daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cætera necessaria benignè suppeditante, paratum oratorium est, & omnibus rebus instructum, in quo singulis nobis Litaniæ & sacri sermones habebantur. vbi Dominicus aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluit, tum ad verbum Dei audiendum, tum verò ad

etiam visendam imaginem, positam, vt dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, virentibusque arborum ramis ornato, referta iam spectatori bus naui, cum perorassem, eos omnes nauarchus, quod longè ab domibus suis abessent, liberali cibo potuque refectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi in Bungum redeundum esset: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, vt inde Facatam deueheretur; Christianos Iquicuchenses monui, me sabbato proximo (vt promissa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita, parata naui cõtinuò ad me deducendum venerunt. sub noctem cõscendi, comitibus piis aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad illas Ecclesias inuisendas venire permetterem. Descendentibus nobis ad littus obuam prodire Iaponico more cum facibus multis: eodẽmque comitatu ad templũ venimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspectabat. Concione habita, & puerorum catechismo peracto, quod iam intempesta nox erat, plebem dimisi, manẽque postridie (Dominicus erat dies) post concionem incolas circiter tredecim, Christiana doctrina iam institutos, baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incommoda molestiasque pertulimus. Nam & mari, paruis lincibus, isque monoxyliis, vastos interdum sinus præcidere sumus coacti, vixque imminetium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multumque vexatos in seruitutem diuendunt; & terra; iumentis consultò relictis, lutulenta via atque teterrima cingulo tenus cœno demergebamur: quæ tamen sordes occurrentibus passim riuis eluebantur. Accessit ad hæc, assiduum panẽ profuuium sanguinis, quo sanè grauius acerbèque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritasque compensabat egregia: cum & hospitii commorationisque nostræ mercedem constanter ac benignè respuerent: & abeuntes, viatico omnibusque rebus necessariis liberaliter instructos, vberissimo fletu prosequerentur: & quod longè admirabilius est, impressa a nobis humi vestigia ipsa, obstupescens rei nouitate ac miraculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verum, ne longior sim, modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quo facile iudicare possitis, quanta sit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionemque propensio. Cum fessus è via, morboque panẽ confectus, in quodam ethnicorum oppido substitissem; tamen si nullum erat desiderium cibi, tamen ne planè deficerem, oryzam reformidans, putridaque piscium fassamenta (hæc enim

enim incolarum cibaria sunt) mihi qui oua coëmeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causam querenti respondit, incolas oua, quod dies ille festus ipsorum esset, vendere noluisse: quod ægroto quærentur, dono dedisse. Denique in Bungum ægre peruenimus: ibi quanquam à Cosmo ac Sociis amantissimè acceptus, humanissimèque tractatus, vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum Iesum obsecrate fratres, vt mihi ad se perfectè colendum vires animumque suppeditet. è Bungo, Calend. Octob. M D L X I.

E SOCIETATIS IESV LITTERIS IN EVRO-
PAM DE OBITU CONSALVI SYLVERIAE
Lusitani.

ONSALVI Sylueriæ nostri felicem obitum hac epistola persequemur. Is circa initium anni MDLX. cū Sociis duobus Goa discessit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, vt nationibus illis Euangelium nuntiaret, quod concionatorum inopia nunquã probè cognouerant. Vt primùm Inhambanè attigere, morbo corripiuntur ita graui, vti Consaluis natura valentissimus, oculorū acie vehementer habetata fractisq; viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habuere, ad urbē Regiam Tongen iter intendunt. ibi Regē vnā cum vxore, sorore, liberis, cognatis, regniq; proceribus, populo denique penè toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atq; lætitiâ sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catharinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consaluis rei Christianæ causa relictis apud Regem Sociis, Manomotapam ire pergit, comitabantur amici Lusitani sex; orā vnica biremi legebant; Mosambico insula superata, vix ad Mafutæ fluminis ostium leucas nonaginta processerant, cū atrox coorta tempestas, Consalui deprecatione repenrè sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium excitatur, ita vehemēti Solis ardore, vt calceati Lusitani, terræ calorem ferre vix possent. Consaluo autem inter sacrificandum eruperunt ex toto capite pustulæ: quas cū ad curandas medicamenta nequaquam deessent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta repudiauit, seque naturæ dumtaxat sanandum permisit ac tempori. Triduum ibi morari, tranquillo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium; eò resstantibus ite-

ritum ventis ægre subuecti, ad Mingoaxanem Giloæ regem ve-
niunt amicum Lusitanorum: à quo benignè ac liberaliter accepti,
facta etiam promulgandi Euangelii potestate, diutius tamen ibi
non subsistere, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent: quo
vno ad Christum adiuncto, finitimos reges longè viribus atq; au-
thoritate inferiores ad Christum deinde facilè perducì posse con-
siderent. Hinc ad amnem ingentem tendunt Cuamam, leucas à
Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum perico-
losa procella còpulsì, tredecim ibi sterere dies. Ab Linde cùm ad
Cuamam denuo peruentum esset, in ipso introitu fluminis re diui-
na peracta Consalvus à Lusitanis comitibus petiit primùm, vt
quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legatio-
nis suæ negotium Domino suppliciter commendare ne grauarentur:
deinde vt æqui bonique facerent, si reliqua tota nauigatione
se, vt precibus vacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine
remouisset: in rebus præsertim grauioribus consulto potissimùm
Deo exoratoque opus esse. tum iubet in certa nauigii parte velum
sibi prætendi, in eo recessu octo ipsos dies ita delituit, vt semel tan-
tùm quotidie tostis ciceris pugillo & exiguæ haustu frigidæ sese
reficeret, & quicquid à precatione supererat temporis, in euoluen-
do libro consumeret, qui scriptas sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die, cùm ad Senam (qui terminus nauigationis
erat) venissent, vicum sanè frequentem, ibi descensum est, nuntius-
que à Còsaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus. à
quo dum responsum expectat, interim Christianos aliquot in-
quillos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubi-
narum consuetudine ad sacras nuptias legitimasque traduxit,
catechismum publicè docuit, & è Lusitanorum seruitiis ibidè ca-
pita ferè quingèta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris,
Regis Manomotapæ stipendiarium, tribus passuum millibus à vico
Sena, cùm aliquoties adiiisset, cohortationibus suis ita permoue-
rat, vt se vnà cum vxore & liberis libentissimè Christianum fore
proferetur. Sed Consalvus, partim quòd non haberet quem
apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Mono-
motapæ Regis offenderet animum, si priùs stipendiario quàm ipsi-
met Christiana sacra impertisset, Inhamioris Regem vt potuit cõ-
solatus, hortatusque vt ipse cum suis Dei bonitate fretus in susce-
pto consilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iam-
que alter effluerat mensis, cùm Antonius Caiadus Lusitanus, qui
morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad
Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consalvus
factorum

sacrorum ornatu cum sacro lapide & calice in sarcinam colligato,
 sublatoque in humeros, se in viam dedit. Cum ad fluuios ventum
 erat, qui multi in ea regione sunt, siquidem vado superari possent,
 quamuis ad jugulum vsque pertingerent, transibat, manibus elar
 seu capite sarcina: sin minus, vasi ligneo impositum peramplo Co
 saluum, natantes ipsi propellentésque trajiciebant Cafres, quo
 mine gentes ea appellantur. sub noctem natalém Domini ad Clu
 tuchin pagum haud longè à Manomotapa ventum est, factumque
 ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium
 feriarum octaua, cum urbem Manomotapam introissent, mit
 confestim Rex, qui Consaluum cum muneribus viseret, auri pos
 dere ingenti, bobusque permultis, & famulatu ad ministeria quo
 tidiana: quippe qui de Lusitanis mercatoribus iam antè cognoue
 rat, Consaluum non modò vitæ sanctitate virtuteque præstare,
 sed etiam generis claritate ac nomine in primis esse conspicuum.
 Consaluus gratis actis, muneribusque repudiatis, ex ipso legas
 Regem cogniturum esse respondit, quod genus auri quâsve den
 tias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea animi magni
 tudine Rex, venientemque ad se deinde Consaluum tantâ grati
 tione & significatione honoris excepit; quanta neminem
 quam antea. Nam & in ipsa penetralia, quò nulli est aditus, intr
 duxit; & assidente matre, considerare Consaluum etiam in tæpe
 iusit, Antoniôque Caiado è conclauis ianua interprete adhibi
 to, Rex quatuor continuò seiscitatur, quot feminas, quid au
 prædiorum, bouum denique vellet, quos incolæ non minoris quam
 aurum ipsum aestimare dicuntur. Cum nihil se præter ipsum Regem
 respondisset optare, conuersus ad interpretem inquit Rex: Pro
 etò necesse est, qui nihil horum accipiat qui à cæteris tantop
 adamantur, longo interuallo à reliquis distare mortalibus. Ad
 hilominus ad extremum multa benignè pollicitus, amantibus
 mis verbis Consaluum ad hospitium remisit. Ibi dum ille manere
 facit diuinam, è principibus quidam prætereuntes cum è foris
 aspexissent in ara propositam perelegantem Mariæ Virginis im
 ginem, quam in tabula depictâ ex India Consaluus aduexerat. Ip
 sic decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma præ
 apud se habere, hortantur vt ab illo deposcat. Nec mora mittit
 le, qui Consaluo renuntiet, audisse se, illum vxorem secum ad
 xisse: vehementer cupere, vt eam sibi sistat. Tum Consaluus tab
 lam præiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius desiderium
 quo magis exacuat, præfatur illam esse effigiem matris Dei, cuius
 in ditione ac potestate sint omnes Reges & Imperatores orbis ter
 1217

ra totius: ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre
 presente. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam
 obsecrat, eam sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter verò
 Consalvus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat.
 ibidemque quasi sacellum quoddam precandi causa peristromatis pre-
 tiosis exornat. Narrant qui inde venere Lusitani, noctibus dein-
 ceptis circiter quinque, Reginam celi ea ipsa specie, quam tabula o-
 stenderet, diuina circumfusam luce, suauisque splendore fulgentem,
 augustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi asti-
 tisse; quod ille manè matri narrabat, rei nouitate vehementer at-
 tonitus, itemque Lusitanis, qui statim id Consaluo renuntiabant.
 Postremò Rex Consalvus ipsum accersit, ait se mirum in modum an-
 gi, quòd sermonem Reginæ eius, quæ secum singulis noctibus lo-
 queretur, non intelligeret. Cui Consalvus cum eam esse linguam
 diuinam dixisset, quam nemo nosset, nisi qui sacrosanctis eius Regi-
 næ filii legibus pareret, quippe qui Deus esset, generisque totius
 humani redemptor; Rex in presentia quidem, si minus verbis, vultu
 certè ac significatione se Christianum velle fieri ostendit: bidui dein-
 de spatio interiecto, per Antonium Caiadum Consaluo apertè de-
 nuntiat, certum esse sibi matrique Christiana sacra suscipere: proin-
 de ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamè dies
 aliquot superfedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei præce-
 ptis ac rudimentis imbuitur. quibus cum satis iam operam dedis-
 se videretur, quinto circiter & vigesimo post aduentum suum die
 Consalvus Regem simul & matrem non sine solenni pōpa & gra-
 tulatione baptizat. Regi, Sebastiani: matri, Mariæ nomen est inditum.
 Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, boues
 centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit, vt in frustra
 dissecti distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac be-
 neficientiam populus ingenti cum admurmuratione suspexit. Regem
 imitati trecenti ferme è regni proceribus, Christo sese pariter ad-
 dixere. Hi nuquam à Consalui latere discedebant. adferebantur e-
 tiam dona Consaluo: lac, oua, butyrum, hœdi, aliaque id genus: quæ
 ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto duntaxat milio
 quodam exiguo, herbisque & syluestribus victitans pomis. Iamque
 spectata vitæ morumque sanctimonia studioque salutis humanæ,
 tantam sibi summorum infimorumque beneuolentiâ conciliaue-
 rat, tantisque in omnium animis effecerat motus, vt in Christianam
 religionem vniuersa multitudo videretur incubere; cum à Maho-
 metanis quattuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gra-
 tiosis, Consaluo paratur insidiæ. Auctor conspirationis Mosambi-

canus Minguames nefariae superstitionis antistes, siue, ut ipsi ap-
 pellant, Cacicius. ii Regi partim coram ipsi, partim per idoneum
 internuntium valde sibi dolere demonstrant, quod tantum in ca-
 pitis regniq̄ue discrimen vltro se ipse demiserit. Consaluū, cui tan-
 tum fidei & honoris habeat, missu Proregis Indiæ, terraq̄; Soph-
 læ regulatorum, ad explorandum Regis statum, sollicitandisque ad
 defectionem popularium animos aduenisse, vt motibus excitati
 ipsi deinde, infesto exercitu subsequuti, Regem opprimant. Addit
 insuper fabulosa portenta, Consaluum magum esse teterimum
 omnium, & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum
 attulisse ad incolarum animos occupandos, Regemque mactan-
 dum. quicumque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptus
 præsertim verbis langariorum (sic enim Lusitanos vocant) à Con-
 saluo pronunciatis, confestim volentes nolentes in eius potesta-
 tem venire: id ipsum alibi contigisse. proinde videret etiam atq̄
 etiam Rex quod progredieretur, cui se suaque crederet. Si Con-
 saluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se ca-
 dibus amentes atque lymphati miserandum in modum grassen-
 tur atque cōcurrant. Hisce a' iisq̄ue mendaciis onerato Regi, ad-
 lescenti præsertim, ac matri, faciliè persuasum est, vt Consaluum
 primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea cō-
 filia eruperant, clandestinis agitata colloquiis; cum ad Antonium
 Caiadū Consaluus, haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mon-
 instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subridere
 prorsus negaret. iamq̄ue dies aduenerat necis, vel vitæ potius, qui
 dies natalis erat idem D. Susannæ Virginis martyrisque: Con-
 saluus ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos trêse ad se
 confestim accersat. Confessionem (inquit) illorum tuamque le-
 mul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos om-
 ninò constitui: nec enim postea potero. Hos ille dum absentes e-
 uocat, Consaluus ad meridiem vsque præstolatus, cum non ad-
 ferat, consecratas consumpsit hostias duas: factisque eodem die
 Christianis circiter quinquaginta, vestem ad corporis cultum, ro-
 saria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vespèram redeun-
 tes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistia non licebat,
 purgatos, mira vultus hilaritate animiq̄ue tranquillitate anima-
 bat inscios quid ille conditum haberet in animo. Hisdem sacro-
 rum apparatus dat in ædes Antonii deferendum. ipse lineatus,
 eam effigie Christi ad Crucem affixi, domi remansit, reuertenti-
 que rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens,
 Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mortem obeundam
 ego

ego sum, quam ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac
 matri libenter ignosco, Mahometanorum quippe artificis ac do-
 lis inducti sunt. Hæc ille serena facie atque hilari cum dixisset,
 Antonius ab eo digressus, tamen vix fieri posse putabat, ut Rex tā
 nefario scelere sese obstringeret; tamen quoniam, ex recenti quo-
 dam sermone, eius animum exulceratum, contra quam existimas-
 set, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendū ea no-
 cte misit, a quibus ea, quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluū, cum
 secus diuersorium in area ad multā noctē, quasi è corporis custo-
 dia exire gestiēti mora nimis longa videretur, ita citatis gressibus
 ambulasset, oculis semper intentis in cælū, manibus modò subla-
 tis ad sidera, modò Crutis in figuram extensis, dūcens ex intimo
 corde suspiria; suum denique tugurium subiisse, fuisque precibus
 coram Christi signo, quod vnum solatiū illi supererat, in arundi-
 neum gratū decubuisse, & in somnum incidisse iustorū: id enim ex
 insidiis cōspicati satellites octo circiter, illico irrūpunt; in iis bar-
 barus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Consaluo cōui-
 nium inierat, iacētis pectus opprimit infidēq; arreptū inde pedi-
 bus & brachiis, humo tollunt alii quattuor: duo reliqui collo in-
 liciūt funem, quo vtrinque adducto, Consaluus expressam ex ore
 naribusq; magnam sanguinis copiā effudit, & spiritū simul Domi-
 no reddidit. Tum verò Christi simulacro sacrilegis manibus com-
 minuto, defuncti corpus recte ligatum attractumque, interfecto-
 res in præterfluentem Monsengessē deiiciunt, ne videlicet (quod
 Mahometani cōfinxerant) cadaver ipsum tam malefici homi-
 nis sub dio relictum veneni sui tabe cunctos inficeret. Hunc ha-
 buit exitum pia Consalui legatio: quo sublato, Rex eadem sæuitia
 percitus Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die
 suo pepererat, magistri donis exutos iubet occidi. Id simulatque
 cognitum est, regni proceres, quos Encoles vocant, rei atrocitate
 permoti, consensu adeunt Regem; & si hominibus (inquiunt) his-
 ce mors idcirco debetur, quod aquam infundi capitibus suis à
 Consaluo permiserint; eadem & omnium nostrū, & verò tua
 quoque causa Rex est: omnibus vno eodem leto occumbendum.
 Qua denuntiatione repressus Regis furor cum aliquantulum rese-
 disse, eum biduo post Lusitani quoque conveniunt, docent quā
 graui scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non
 Deum modò indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis,
 sed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vltu-
 ros. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suasores im-
 pulsoresque rejicere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostē-
 dere

dere, denique vt factis verba consentiant, è quattuor consiliariis duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarii consilii Minguames, rem odorati, mature diffugerant: qui tamen, quòd summa diligentia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, id ipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempestatem exspectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret ad cæpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamētis tam innocenti castoque sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque Syluaria suffragator adhibendus, vt pari spiritus ardore succensi, deuotas Christo animas, Dei gloriæ & salutis hominum causa, tandem aliquando fundamus. Goæ.

GASPARIS VILELÆ AD
SOCIOS.

NON superiore, Cosmi Turriani missu, è Bunge discessurus Meacū, de mea profectioe feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniã id fore vobis gratum atque iucundum existimo, ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: vt cum Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc vestrū, & vestra consuetudine tanto locorum interuallo disunctum, supplicationibus vestris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu MDLIX, comite Christiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuvene, & lingua huius rerumque peritissimo, nauigium ethnicorum conscendimus: iter autem nostrum (quod facile iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primū enim ipso nauigationis initio tanta repente malacia ac tranquillitas extitit, vt naus loco moueri non posset. Tum barbari, vt muneribus pacem ventumque Diis obtinerent, stipem singillatim a vectoribus corrogare ceperunt. Vbi ad me ventum est, negaui me vnus Dei conditoris cæli terræque cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum. quo illi responso adeo excanduerunt, vt eius incommodi causam apud me residere, ac proinde me in mare projiciendum esse affirmarent. Hic nos ad Deum

Deum mente animoque conuersi, cuius beneficio inflari vela manè postridie cæpta sunt. Sed cum aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento rursus retenti, quatrimum stare coacti sumus. Tum verò barbari planè in nos causam eius rei conferre, verbisque & significationibus conceptam iram ostendere; quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad portum quendam delati, ibique decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, nequaquam nos secum ex eo loco auhentos: & ipso quoque nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere coegerunt: quem tamen, cum aliam nauem nullam in eo portu offendissem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, vt me vltra eum locum passuum sex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho vltiùs progrediendum non erat; barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcurfare statim incipiunt, & gubernatoribus apertè denuntiare, si prosperam optent navigationem, nos omnino rejiciant: ita cunctis abeuntibus, nos in litore sumus relictis: sed paulo post diuinitus alio confestim nauigio appulso, tam feliciter nauigauimus, vt portum citius iis qui ante nos soluerant (cum etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine vllò periculo tenuerimus. Tum denuo inflare barbari, & nauiculariis persuadere conati sunt, ne porrò nos ad urbem Sacaium veherent: sed frustra. etenim incolumes eò peruenimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam diuo Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum, asciuimus, est autem vrbs Sacaium perampla, plurimisque ac pecuniosis mercatoribus frequèntissima, suisque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam, ab vrbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagnus: habitatur à Bonziis, & caput est regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuum nonaginta millia in longitudinem, vñ & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiunt amnes. in eius litore locus est ad montem pertinens cœnobii plus quingentis visendus, multis aliis bellorum injuria deletis, quæ quoddam trium millium & trecentorum summam implese dicuntur. Hæc autem cœnobii Bonzii variarum habent sectarum, bipedum superbissimi: ac ceteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus (vt opinor) excellerent, si se ad Christianam religionem adiungerent. iis nos Euangelii lumen inferre conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter senem quendam Bonzium, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot,

demonstrauimus vnum esse Deum opificem rerum omnium, animosque hominum esse immortales. tum ille mihi in aurem insuffrars, orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduersaretur, planè sibi probari dixit, & præsertim quæ de animorum æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sacra susciperet, se Bonziorum metu capitisque periculo detereri. vbi igitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme sum in eunte peruenimus: est autem vrbs per ampla, tametsi maior olim fuisse traditur, cū esset eius longitudo passuum vnus & viginti millium, nouemque latitudo. Hanc montes editissimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobicia atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam seditionibus, & incendiis vna cum ipsa vrbe, magna ex parte disiecta & excisa; vt, quod nunc vrbs incolitur, prisca magnificentiæ tenuis quædam velut imago esse perhibeatur. Regio est in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborum caduarum inopia. Sterilibus autè adeò, vt raphanis, rapis, malis insanis, & leguminibus vulgo vescantur. hæc autè ciuitas dicitur quodam religione ac litteris floruisse: cuius rei argumentum etiã illud afferunt, quod ex eadè vrbe monteq; omnes Iaponiorum secta manauerint, quarum principes ac magistri in his locis sibi in hoc vsque tēpus sedes ac domicilia collocarunt. Meaci igitur, conducto hospitio, cum nemo ferè ad nos ignotos adhuc & obscuros audiendos accederet, mihi faciendum existimaui, vt primùm omnium Regem Imperatorem honoris causa inuiserem, vt eo beneuolè propitiòque vteremur: deinde sumpta Cruce, in mediam viam ex arborum prodiens, Christū palam prædicare institui. quas ad voces ingentis continuò populi multitudo conuenit, alii rerum nouarum studio, alii etiã cauillandi atque irridendi. Quorū interrogationibus cum ita Deo adiuuante responderetur à nobis, vt ipsorum rationes planè infirmari ac refutari constaret; aduentus nostri fama totā vrbe ita peruasit, vt omnium sermone celebraretur: partimq; improbaretur nostra doctrina, partim etiam defensores alii quos inueniret. Bonzii quidem furentes circumcursare vicos, plebem nos incitare, Euangelium probris maledictisque proscindere, falsis etiam testibus criminari, nos carnes humanas vorare, reptarum domi nostræ ossa cadaverum: alii denique nos hominum spectatæ dæmonas dicere: hortari etiam vicinos, vt nos finibus pellicentur: adium verò domino exprobrare, quod nos in suis tectis morari pateretur: qui ipsorum dictis impulsus, mihi renuntiare iussit, vt confestim migrarè: cumq; incertus quò me recipere, haud ita con-

tinuò paruissem, stricto gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, si me occidisset, se vel patriis legibus capite punitum iri, vel eius ignominia vitanda causa, mortem Iaponico more sibi vltro esse oppetendam. Ac meus quidem quis tum esset animi sensus ac status, cum impendentem mihi è barbari manibus ensen aspicerem, existimare potestis ipsi. Et sanè mihi affirmanti credite, fratres, permultum interesse, vtrum quis mortem apud se tacitus mediteretur & cogitet, an oblatam sibi propius intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum commendavi ac tradidi, cum vna me res eo tempore solaretur, quòd inter eos terrores minalque verbum Dei in hac vrbe, quæ omnium Iaponicarum superstitionum est parens, disseminari & crescere intelligerè. Eo periculo perfunctus, cum iam aliquot Christianos fecissem, iniquorum furori concedere, & in alias aedes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincomodas. quippe quæ Ianuario mense in magna niuium copia, frigoribus maximis, & parietibus & omni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo ceptis institimus, Dei beneficio parati, vitam, si opus esset, in Christiana causa profunderè, iamque & è ciuibus plures, & è paganis permulti Christo nomina dare non dubitabāt, quamuis ob id ipsam vulgò despicerentur; & Bonzii, quamuis aliqua ex parte placati, nondam tamen calumniis ac maledictis nos lacerare desisterent, quinimmo ne vsquam consistere nobis liceret, communi consilio emptores ab eius taberna, qui domum nobis locauerat, auocare ceperunt: quo ille permotus incommodo, sapius egit mecum, vt inde migrarem; sed tamen sollicitudinem nostram miseratus, quòd nullus præterea foret nobis in vrbe locus, tres menses de habitatione commodare decreuit. quo temporis spatio multa frigoris, laboris, valetudinis incommoda non solum æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iamque æstas appetebat, cum Regem rursus adiuiimus, vt nobis in vrbe tutò manendi faceret potestatem; ac, tametsi obtrectatores non defuere, feliciter tamen diploma statim abstulimus, mortis proposita pœna, si quis nos aut injuria affecisset, aut, quominus suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Ea re & iniquorum impetus retardati, & Christianorum numerus ita auctus est, vt necesse fuerit per ampla domo ad eam rem cœmpta templum instruere, quòd non Christiani solum, sed etiam ethnici confluebant. quorum alii se ad Ecclesiam aggregabant, alii cum verba nostra vehementer probarent, Baptismi tamen petitionem se differre dicebant, quoad latius res Christiana patefceret.

Annun iam in opere versabamur, meliusque res ibat in dies, cum perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, aliosque barbaros impulit, ut magna pecuniæ vi in cōmune collata magistratus corrumperent: qui muneribus delinuti in scio Rege nos summo cum ignominia exterminassent utique, nisi cognita re ethnice quidam primarius, vir bonus, & nostram causam apud Regem agere solitus, nocte antequam domum nostram irrumperent inimici, me per nuntium monuisset, ut Bonziorum rabiem in presentia declinarem, meque in arcem quandam suam ad sextum decimum lapidem ab vrbe reciperem. Consilio à Christianis probato, magna eorum manu, ea ipsa nocte, ad arcem usque deductus, ferè quadriduam latui. Sed cum iam res postulare videretur, ut diutius abessemus, Meacum occultè regressi, ad Christianorum quendam diuertimus. quo tempore varius erat de nostro discessu populi rumor: cum alii iniuria, alii iure optimo nos oppido pulsos dicerent. Christiani verò clam eò ventitantes, quibuscunque rebus poterant, consolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor mensium induciis impetratis, ut interea de nostra mansione vel profectioe ageretur, in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiuimus, neque ita multo post facta ædes nobis est restituta. Quæ dum geruntur; ad Regem delatum est, contra ipsius edictum quam iniqui in nos Bonzii ac magistratus fuissent. qua re permotus, multo nobis in posterum diligentius cauit. aduersarii verò fracti ac debilitati non modò nos ultra vexare destiterunt, sed etiam facta iam nobis libera commorandi potestate, nonnulli fauere visi sunt. ita, quod consilium diabolus in nostram perniciem ceperat, id ipsum vel maximè nobis diuinitus profuit.

Restat ut nonnulla de superstitione sacrisque huius gentis attingam, ut ipsorum cacitate perspecta, eo magis enixè pro ipsius Dominum deprecemini. Primum Augusto mense concelebrant ludos, quos vocant Gibō, (quæ vox hominem significat) quòd ii ludu homini sacri esse dicantur: quorū eiusmodi est ratio: Primum in vrbe vicos, opificūque collegia, describunt pegmata excogitanda moliendaque; inde vbi festus dies aduenit, veluti ad supplicationē populus coit, Agmen curtus quindecim vel viginti præcedunt, sericis pretiosisque tapetibus cooperti; in iis pueri multi psallētes, vel tympana pulsan, vel tibiis concinūt. Singulos autē curtus hominibus tricenis aut quadragenis impulsos sua quæque artificū turba sectatur. Alia deinde sequuntur vehicula hominibus armatis instructa, sericis itē variisq; prisca rerū monumentis ornata. Hoc ordinem pompa

ne pōpa delubrum præteruehitur, cuius delubri ea celebritas est: qua in re matutinum tempus omne consumitur. Sub vesperâ inde binæ lecticæ prodeunt: altera illius quæ colunt Dei, lecticariis ita cōpositis, vt præsentis numinis pondere valde fatigari premiq; videantur; alterâ esse aiunt amicæ cuiusdâ ipsius. neq; ita multo pōst, tertia lectica vxoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nuntiū significauerit se vnâ cum pellice aduentare; lecticarii statim huc atque illuc lymphati discurrent, itaque vxoris zelotypiâ insaniâq; significant. Hic populus magna edit signa doloris atq; mœstitiæ: plorant multi, multiq; ad consolandum Deæ animum positis genibus eâ supplices venerantur. denique lecticæ coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miserabilis error est. Eodem Augusto mense biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. sub imminente noctem in ædium foribus lampadas multas accēdūt vario genere picturæ & ornatu: inde urbem tota nocte perambulant, alii religionis, alii etiam spectandi causa: magna etiam populi vis, cum aduersperascit, ex vrbe, aduentantibus (vt ipsi videlicet opinantur) suorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruentum est, quo loco eos sibi occurrere arbitrantur; humanis primum verbis excipiunt: *Felix* (inquiunt) faustusq; sit vester aduentus. Iamdiu aspectus vestri fructu caruimus: confidete parumper, ciboque vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ii aquam calidam secum afferunt: ibiq; totam horam morati, quasi sine epularum exspectent, precibus eos in suas domos inuitant; aiuntq; præcedere se, domus instruendæ causa, parandiq; cōuiuii. Vt biduū illud affluxit, accensis funalibus oppido plebs egreditur, lumina discedentibus præferens, ne scilicet in tenebris offendant, aut quopiam incurrant: inde in urbem reuersi, ædium tecta lapidationibus diligenter excutiunt, ne qui fortè ex Manibus (à quibus nimirum aliquod sibi metuunt damnum) occultè remanserint: tamen eos miserantur nonnulli, quod paruulos dicant esse, & si fortè eos in itinere imber oppresserit, extinguere misellos. Interrogati Iaponii, cur illis epulum præbeant, respondent, eos ad paradysum tendentes suum, qui abest leucarum decies millies millena millia, quod iter nos minus quàm triennio conficitur, fessos è via, recolligendarum virium causa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia sepulcra diligenter purgant: Bonzii autem videlicet regnant; nemo est enim, re familiari quamuis exigua, quin ad expiandos ritè suorum Manes Bōziis munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi

carissimi huius gentis errores & tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, ut eam inde ægre admodum eruas. Obsecrate Dominum, ut eos pro sua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos Martio sanè detestabiles. Conueniunt post meridiem quibuscumque libuerit, armati, deorumque suorum imaginibus picti humeros, tum duas in acies diuisi, pueri primùm lapidibus, deinde cæteri sagittis & sclopis, mox contis, postremò gladiis dimicant, quæ ex pugna semper ferè nonnulli desiderantur, complures vulnera discedunt, omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate proposita. omnino bellicosa est natio. hoc ipsorum studium, hæc est oblectatio: militibusque pro merito ac dignitate capitum, quæ ex hostibus cæsa retulerint, præmia persoluuntur.

Dæmon autem tanto apud hosce miseros in honore est, ut e magnificētissima phana exstruantur: in quibus horribili specie sese identidem offerens, cum alibi adoratur a populo, tum præsertim in monte suburbano, in quo fuisse quondam aiunt cenobitarum septem millia, quamuis nunc minùs multa visantur: quorum est vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum multitudine vsque adeò celebre, ut cum Reges bella gesturi ingentem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta persoluant, tum infima quoque plebs in suis difficultatibus atque periculis edoceri auxilii causa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens persuadet, se ipsorum religione placatum, eos è periculo eripuisse, perindeque iis cætera in posterum cessura, ut ipsum ritè negligenter coluerint. quibus ille artificijs ita imperium in has gentes exercet, ut magno opere metuatur, obseruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error est. Bonzium quondam, Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe versatum: quem equidem existimo hominis forma dæmonem fuisse: adeò nefaria scelera ab eo excogitata, æterisque demonstrata narrantur. hunc tradunt deducere stellas è cælo, & furtim prædicere solitum: inuentorem etiam litterarum fuisse, quibus Iaponii vtuntur, sibi que multa eaque magnifica templa ædificari iussisse, extremaque iam ætate subterraneum sibi effodi specum, in quem vltro se condidit, cum diceret, se iam vitæ huius satietate teneri, & in eo specu viuentem velle quiescere ad annorum decem millies millena millia. quo tempore fore, ut magnus quidam in lapone doctor existeret, seque tum in lucem hanc esse rediturum.

sermone habito, se intra specum obturato ostio occludi imperasse. magnum est eius vbique nomen, & viuere etiamnum creditur, multisque se per visum offert, & ab eo plerique suppliciter opem implorant. anniuersaria verò illius diei solènia, quo die sese in specum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alii præterea aliis ætatibus fuere tres vel quattuor Bonzii summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: sed vni præsertim, quem ante annum trigesimum vixisse perhibent, auctorem sectæ eius, quam Icoxos vocant: magna apud plebem auctoritate: cui sectæ Bonzius semper cum imperio præsidet, stupris flagitiisque palàm turpiter deditus. quem plebs nihilominus tanta pietate ac veneratione prosequitur, vt, eum si modò aspexerit, vim lacrymarum profundat, soluique se admissis noxis ab eo suppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, vt magnam Iaponicarum diuitiarum partem vnus obtineat. Festos verò eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat, vt in ipso cœnobii aditu, cùm fores aperiuntur, obtriti aliqui semper intereant: quibuscum ita præclare agi putatur, vt nonnulli religionis causa sese pedibus irrupentium vltro calcandos nec adósque substernant. Nōcte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt si publicè magnum aliquot incommodum ac vulnus esset acceptum.

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonzii Nequiron, qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuisse.

Hactenus de rebus Meacensibus; venio ad Sarcaianas. Ego Sacaium Cosmi iussu Meaco me contuli, vbi sum in præsentia: quam urbem, cùm ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturā; tum quòd copiosissima ac munitissima est, tutum nobis in tumultibus bellicis per fugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memoratu digna, è quibus ne longior sim, vnum duntaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse præsci cuiusdam Imperatoris. hunc Sacaiani adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt: Horis pomeridianis viam vrbs longam ad passus ducentos transferis vtrinque tignis ac tabulatis obsepunt, ne plebi introspicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eò contendit. in primo agmine idolum procedit equo infidens,

insidēs, stricta ingenti machera, pueris duobus deinceps comitatus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit; pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distincta sequuntur, & magna præterea peditum vis, qui voto sese ei celebrati obstrinxere; saltantesque concinunt, Xenzairaqu, Manzairaqu; hoc est, annos mille voluptatis, mille millena millia gaudii. Hanc turbam Bonzii primùm candidati psallentes, deinde uersa nobilitas in equis mitrata, postremò quinque vel sex uentilæ magno mulierum comitatu linteatæ sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ, ad excipiendam Demagogini lecticam prodeutes ad viam, quam clausam esse dicebamus. Lecticam verò ipsam inauratam lecticarii ferunt viginti, & varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concludunt, Xenzairaqu, Manzairaqu. Eandem, simulatque profertur in publicum, iactata suppliciter stipe, aliisque similibus venerari populus. Hanc ego superstitionem & alias in hac vrbe conspici, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Mea enim ad Natalem Domini cum Christianis agendum post mensis quattuor cogitabam, ut mense Martio Sacaium denuo reuerteter, Christianamque rem omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthinc in tanta operariorum inopia submitteretur. Vos per Dominum obtestor, fratres mihi carissimi, animi inducat ad hanc prouinciã adeundam. Etenim si quod uisquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certè egregia sese præbet occasio. Iaponica lingua haud sanè difficilis est, utique ad intelligendum, patientia tantum animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit peragenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profectò impertietur, qui huic colendæ vineæ sese alacri animo obtulerint. Quem nos etiam atque etiam obsecramus, ut in animis uestris & omnium semper inhabitet. Sacaius, xvi. Calend. Septemb. MDLXI.

EX EPISTOLA ARIÆ SANCTII AD
SOCIOS.

EGo in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nauo eurasidis ægotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & musicen doceo, quo maiore carumonia cultuque sacra in posterum peragantur: quam rem ad conuersionem barbarorum non mediocriter profuturam esse cõfidimus. In his pu-

his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter undecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, ut id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas vsque permoueant. Sed maiore Cosmus Turrianus Meacum misit ad eadē sacrā tuendā, & Gasparē Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Iaponiis erudiendis eiusmodi est: Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponicè, edocendis neophytis primum operam dat; deinde certum in locum se confert, quò multi ad eū sciscitandi & quæredī causa cōueniūt, quibus ille respōdet; refutatque, cum opus est, errores ipsorum: idque sæpenumero bis in die vertendis etiam Iaponicè necessariis quibusdā libris vacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Christianis, ut versio purior, clarior, atque suauior sit: ex iis qui Christiana disciplina instituitur, aliqui sunt viri primarii, quorum vnus, ante baptismum, Bonziorum cœnōbio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprime versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam verò multo sapius habentur, operibus suis & rarione lucri neglecta, tam alacriter auideque ventitat plebs, ut freno potius, quàm calcearibus egeat. quantum verò concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque sacrorum, vel ex consensu mutuaque Christianorum benevolentia, quam sanè augeti constat in dies. Hebdomada sacræ diebus cum cætera solennia ritè sunt persoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, agmen processit eorum, qui sese flagris cædebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ii suum quisque cæmen elata voce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, ut nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiæ quædam è sacris litteris actæ sunt: ut exitus Israëlitiæ populū ex Ægypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quæ transitum Israëlitis præberet, ingressum autem Pharaonem vnà cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliaque similia spectacula edita sunt. supplicationibus absolutis, dialogus publicè est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœstitia cum Paschalis celebritatis lætitia & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirū quanta voluptate affecti fuerint Christiani. Atq; iā antè, ipsis quoq; Natalis Domini feriis, orbis terrarum totius inūdationem, custodias Loth, Abrahami victoriam, denique pastorum aduentum ad oppidum

pidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinixerant, non modò vt Spectatores, sed actores etiã ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungenfibus.

Nunc de cæteris Japonis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primatii cuiusdam viri precibus inuitatu, non solùm peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptuque templum ædificauit, quò populus ad Euangelium conueniret: statimque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in iis adolescentem filio eius, apud quem Gaspar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, vt eius operæ parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad Religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Bungum misit, vbi quid egerit, è Ludouico Almeida epistola cognosceris.

Quod ad Amangurianam Ecclesiam pertinet, quam iam nobis lustrare non licuit, morem præceptaque sibi à Cosmo tradita Christianos studiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam eò misit Cosmus, ornata frequentes conueniunt: atque vbi Deum ritè precati sunt, vni eorum ex Catechismo Japonicè scripto nonnulla recitat, de quibus deinde disserunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curam Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bungum ad Confessionem & audiendum verbum Dei se cõferunt. Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem huius anno se denuo Christianis æquum præbere capisse, templique construendi iam nunc illis potestatem fecisse, eo forte se confidit vt cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia atque commercium quàm sit fructuosum, vt clariùs desiderando sentirentur, vni eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaiõ versabatur, uarchi eius auunculo visum est faciendum, vt in alias oras uerterent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungenfi quam

egre impetrata, de Cosmi valetudine atque incolumitate sollicito, Firandum uterque profecti sunt. Funaii autem, ubi à Christianis audicim est, Cosmum profectionem parare, mœrentes continuo ad eum ventitare cœperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quàm iustis de causis iter illud ingrederetur, & simul mandavit, ut vicariis, donec rediret, (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis eum viris, mulieribus, pueris magno eum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cum barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assidue custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se contumeliosè gessisset: atque eiusdem præsidii negotium duobus etiam primariis civibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non desuere: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuenterat, cum ex ipsius comitibus quidam, ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui naui vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiâ significauerant, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, exstructam: ubi cum cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu, terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per confessionem absoluit iisdemque facillè persuasit, ut cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assidue insistite fratres, ut nos idoneos veritatis Euangelicæ præcones efficiat. è Būgo, v. Idus Octobris, MDLXII.

LUDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS.

ANNO superiore cum, Ecclesiis Facatæ, Firandi, aliisque lustratis, in Bungum ægrotus ex itinere rediissem, ut primùm è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores, quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergama scribere, quæ quidè in iis locis euenere, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in hono-

honorē habebat, liberaliterque tractabat. Is igitur Christianus et animaduertens se iam ad vitæ exitum appropinquare, susceptas in vita maculas matura Confessione delere, & (quoniam nullus erat ibi Sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione periculoque familiaris petere omnino constituit. rem itaque cum vxore communicat; quæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehementer probauit: illud solummodo monuit, vt quæ occultissimè abiret, ne in se Regis iracundiam prouocaret. Quæ circa nauem Christianus intempesta nocte conscendens, in Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd se inconscius inuitoque abiisset, iratus, nauigio statim instructo, misti qui beatum minem persequerentur. Iamque magno suo bono è finibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat, cum superuenientibus qui ad eum capiendum missi erant, Reguli iussu, et cum Firandensi Rege amicitia intercedebat, eodem Rege potestate oppressus & in custodiam traditus est. Firandi ubi cognatus est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vllò pacto adduci potuisse, legauit ad eum Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: sed vxor contra per litteras ei suum suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoque animo esset, laborum ipsius periculisque breui consortem futuram, sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem ubi id rescieuit, egit cum Rege Bungi, vt Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fidespeque subnixum, de se ipso autem adeò demissè maleque sentientem, vt non modò qui in Bungum ad Confessionem incoerentis perueniret, sed qui vllò prorsus beneficio afficeretur in Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tantoque in ipsum odio erat incensus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, & alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus Christiani, qui regiam pistolam attulerat, nequiuerit adduci, quicquam vt de instituta austeritate remitteret. Denique solutus in Bungum agere potuit tanta animi sui cum voluptate, tantasque Deo gratias agere vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cum ad caritatem multa profuit, tum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus, pueris, quos alimus domi, instructum præfecit, & piis quibusdam libris in Iaponicum sermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium & caritas: & licet extrema sit iam ætate, vix vnquam cessantem reperias. Eam

Dominus ad finem vsque conferuet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarii ciuis vxor, ex familia regis Bungenfis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu atque impetu ferebatur, vt à nemine contineri posset. Hâc sibi Cosmus à Christiano quodam insigni viro commendatam ad se perducit, & in cubiculo publici valetudinarii, perpetuis custodi- bus adhibitis, collocari iussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se baptismi beneficio sanitatem esse recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; iis opportu- nè Cosmus est vsus ad eam Christianis præceptis ritè imbuen- dam, quibus vt satis erudita visa est, in magna Christianorum corona, eam Dominico die baptizare constituit. Erat mulier tum sanè quieta, sed cùm primùm caput salutaris aqua perfun- di ceptum est, tanta repente vi se commouit, clamoresque edi- dit ita magnos, vt omnes, quotquot aderamus, perterrefecerit. Tum Cosmus à quattuor viris apprehensam, teneri ad finem vsque Baptismi imperauit. quo absolutò misera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum aut mole- stiam hucusque perpessa est. quare & Christianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipsius ita permotus est, vt ab rege petierit, sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere; quod ei Rex ita prolixè libenterque permisit, vt diceret gratum sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur. itaque baptizatus ipse cum liberis, co- gnatis, & famulis, sanè quàm in virtute proficiunt. Ego in- terea vires è morbo collegeram. quo circa mensis Octobris ini- tio misit me Cosmus, comite è Christianis domesticis vno, ad templa quinque visenda, variis locis regni Bungenfis commo- do Christianorum exstructa, mensum in eo itinere posui, mul- tos baptizavi ethnicos, Christianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, sermonesque inter se de religione se- rerent, si quando ad urbem venire non possent. quasdam etiam areas defixis Crucibus Christianorum sepulture dicauimus: de- nique in singulis templis benedictum seu piaculare granum re- lectum cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias conti- neret. Inde ad Cosmum reuersus, Cangoximam mense Decem- bri tetendi. profectionis causa fuit Emmanuelis Mendozæ cum sex Lusitanis aduentus, qui vt per Confessionem peccatis sunt absoluti, Cosmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipsis exigendam, Christianos visen- dos, & promulgandum genti Euangelium mitteret. id ipsum Regi

quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Praetorem Indiae litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem provinciae pro Societate Praepositum, ostendisset. è Bnngo igitur (ut dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quartiduo ad mare peruenimus: cum semper, ubi sub vesperam constiteramus, verba de rebus diuinis ad incolas fecissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cum spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nunciauimus: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertio redière, atque vniuersi panè professi sunt, nisi Reguli metus obstaret, se Christo nomina libenter daturòs, idque eo cum animi dolore sensuque, ut nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum, (qui Bungenis Regis est stipendiarius) ut cuilibet Christiano esse impunè liceret: eosque solatus ut potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrymae nonnullis oborta, ut si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fuèram, ex quo facillè iudicare poteris, quanta sit huius gentis ad humanitatem religionemque propensio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, ut primum opportunum est visum, de rebus diuinis & animorum immortalitate cum eo colloqui cœpimus: multisque sermonibus vtroutroque habitis, cum etiam familiarè partem à cena ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanè tempestiuè conuenimus: cum enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua deus susceperat filias, iusta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis post diebus est mortuus. Ex eo portu Tamaritendibus, ubi Emmanuelis Mendozæ nauis in statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium, quas in vita videre me memini, & loco & operum munitissima, quippe quam decem ferè propugnabula cingunt, inter se non nisi ponte subductili peruia, magnoque interuallo distantia, fossis ita profundis, ut despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (ut aiunt) silice ferramenti exciso: quod equidem vix hominum manu fieri potuisse crediderim. ibi cum Hexandoni uxorem & quattuordecim præterea Christianos multis iam annis Franciscus Xauerius Deo peperisset, mihi facerendum existimaui, ut me ad eos consolandos confirmandosque conferrem, qui me omnes, sed vxor præsertim Hexandoni, amicissimè ac ceptim,

acceptum, multa cum de Francisco Xauiero, tū de Bugensi, Meacensi, ceterisque in Iapone constitutis Ecclesiis percontati, felicitate ipsarum progressu valde letati sunt. me autem idcirco etiam libentius viderunt, quod iam diu neminem omnino e Societate nostra conspexerant. quo toto temporis interuallo eos in Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani, honorati viri velut magistri familiaris studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina providentia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauieri manu Litaniis, aliisque precandi formulis, æque ac sacras reliquias pia mulier admodum religiosè custodiebat, expetræ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in iis Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sapius permittebat ille, veritas ne usu nimio absumeretur) sese cedere consueuerant, quod eā rem non solum animis, verum etiam corporibus prodesse diuinitus intelligerent: itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicata, cum varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellum postremò confugiens, Francisci Xauieri, vt putandum est, meritis continuò in pristinam valerudinem est restituta, cum omnibus igitur de re diuina familiariter collocutus, ara etiam excitata cum beatissimæ Virginis imagine pereleganti, quam eò mecum attuleram, pueris nouem, in iis duobus Hexandoni filiis, Baptismo lustratis, (quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœrore postridie manè discessi, com meatu ab ipsis assatum instructus, atque pollicitus me in reditu, quindecim dies apud ipsos commoraturum, Cangoximam simulatque peruenimus, Regem adiui confestim, eoque collaudato quod Euāgelium in suo regno promulgari cuperet, multisque præterea verbis habitis, petii vt liceret mihi in præsentia Tamarim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quod ille cum permisisset, ea tamē conditione, vt auum ipsius ex itinere inuiserem, Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ite perreximus, maxima niuiū copia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque terretima, occultis passim occurrentibus foueis, è quibus iumenta sese ægro admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primùm curatis, quorum ingens erat numerus, partim scivitia frigorum, partim etiam cibatorum inopia: deinde ethnicis nouem, qui id ipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præterea nauis loco, ad feminarum tutelam de Iaponiis coëmptarum

(quas illi ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis appositis, denique communi consilio indicta pecuniaria multa, si quis commere iusiurandum usurpasset, (latè enim patebat hoc vitium) Cangoximam redij, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cum animaduertissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitia cum Bonziis inuende, quò deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotum existimatione, tum verò & Regis ipsius consiliarius, & amplius nobis tribus summa cum potestate præpositus. Hunc igitur ad colloquio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, allato: atque ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibi valde optatum fuisse dicebat, quæ Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpretem de fuisse. Inde me multa de summo rerum opifice, de immortalitatis animorum, de tempestatum varietate, terræ tremoribus, plurimisque aliisque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum voluptate totam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cum ad me sæpe, alio item Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrinam nostram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, vt Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publicè responderet; vel et Regis testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonziorum consuetudine animati ethnici ad nos audiendos venire ceperunt: è quibus multos Deo adiuuante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarii duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos vnà cum vxoribus & parte familiæ (triginta quinque in vniuersum fuere) baptizauimus, quorum deinde omnium operam studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cum Christianorum, tum etiam reliquorum studiis me magnopere expetentium deesse non potui; è quibus circiter quinque primarii audito aliquoties Euangelio ad Ecclesiam adscripti sunt: in iis quidam adeò excellenti ingenio, vt in commentarium relatis iis, quæ de me didicerat, librū confecerit, exorsus ab ipso mundi initio ad vsq; Christi Domini nostri in terras aduentum, eius præcipuè cruciatibus singillatim enumeratis, quæ ipsius lucubratiō & hominibus illis, & aliis etiam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtulit, maiorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica quædam scripta de Christiana religione describere, mādaturam ita au-

dè arripuit, vt opus vniuersum (omnino foliis quinq; & quinquaginta constabat) vnius dimidiatiq; diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, què Xauerius baptizauerat, docendis in templo cæteris Christianis præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent, quam quidem in rem, vt quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præsertim verò librarius ille quem dixi: qui quidem Christianis lectionibus & commentationibus mirificè delectatur, seque cum libro, quem à me descripsit, in lucum abdens, quæque legit ex eo secum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumque cœlestium cognitionem peruenerit, vt lacrymas præ gaudio continere non possit. Is ipse in Christianorum cœtu post Litanias publicè decantatas interrogatus à me quidnam esset factururus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deferas, quoniam ex meis popularibus es, meisque sumptibus victitas, responsurum se dixit illico: Hæc, vis ne me in te sine fuco ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me submissum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignum? iube me esse Christianum: hæc enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur. Ac cæterorum quoque Christianorum (ad quorū numerum ibidè alii septuaginta per eos dies accessere) egregia pietas, assiduū precædi studium, mirus inter se amor atq; concordia cernitur: vna tantū res ipsorū animos vehementer angebat, quòd Hexandonus communiū mentorum Ecclesiæ expers tamdiu in Iaponica superstitione persisteret, pro cuius conuersione eūm preces ad Deū, & lacrymas cuncti, sed vxor ipsius præsertim quotidie funderent: tum ego eiusdem vxoris rogatu hominem adii, & ex eo quæsiui, cur veritatem sæpe iam cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus Christianam religionem sibi planè probari, alioquin permissurum se nequaquam fuisse, vt eam familia sua tota susciperet: vna re, quo minus eos imitaretur, impediti se dixit, quòd vereretur, ne grauius animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipso libente, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palàm ac libere profiteri posset. quo illius responso Christiani valde lætati sunt. Inde cum rursus ad Cangoximanos venissem, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum reuocatus, vt ad Regem Vocoxiuræ proficiscerer, qui nos in suū regnū liberalissimis conditionibus inuitauerat: cum præter alia multa, & Lusitanis omnibus in eum portum commeantibus, quiq; eū

ipsis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio im-
 munitatem se daturum esse promississet; & quicquid circa est agri
 ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, ut intra eos fines
 ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoxima igitur
 institutis qui, Christiano grege in templo statis diebus aduocato
 pastorum vice ac munere fungerentur, baptizatisque iis, qui iam
 id Sacramentum idonei videbantur, ceteros quibus potui verbi-
 sum consolatus: duos praesertim Bonzios illos, de quibus dixi: quos
 in discessu meo perquam studiosè Christo nomina profitentes, in
 aliud tempus idcirco rejeci, quòd à curandis Iaponico ritu Regi
 procerumque funeribus nulla ratione se posse desistere diceret, et
 que re Christiana sacra, quae ipsi apud se taciti colerent, minime pos-
 sidentur iri arbitrarentur; denique à Christianis vario comœtatu pre-
 amanter instructus, & magna cum doloris amorisque significati-
 one dimissus, ad arcem Hexandoni, (quae ab oppido Cangoxima pas-
 suum abest decem & octo millia) dum naus paratur, biduum sub-
 stiti, atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu, ipsi
 etiam ex arce summa feminis ad mare me deducenibus, & quibus
 eo salus omnium verteretur, ita me ut celeriter ad se redirem con-
 roganibus, conscendi, & decimo septimo die in Bungum magna
 nostrorum gratulatione perueni, atque inde tercio Nonas Quin-
 les Vocoxiram, qui locus ultra Firandum est quattuor & viginti
 passuum millibus, discessi: quòd ut perueni, salutatis ex itinere Fac-
 tensibus, (qui cum initio diu multumque Euangelio restitulis
 belli deinde perdomiti ac velut subacti, diuinum semen libenter
 acceperunt, bonamque in primis virtutum frugem tulerunt) Be-
 gem Vocoxirae primum adii, qui me honorificè sanè bis conu-
 excepit, deinde cum eius ministro, qui Regis ipsius nomine ad Cos-
 mum litteras dederat, de re communi agere institui, cumque
 quaedam ex iis, quae per epistolam nobis ultio detulerat, reuocanda
 faciendum mihi existimaui, ut ad Cosmum scriberem, eique totam
 rem integram reseruarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Chri-
 stianos ex instituto adiuuandos incumbo, Firando nuntii per-
 runtur, quanto cum rei Christianae adiuuamento Damianus Iaponi-
 familiaris noster, excellenti pietate virtuteque iuuenis, qui nuper
 Facatensibus quoque summa cum omnium admiratione operam
 nauarat egregiam, in eo oppido veriaeretur; nec ita multo post, quae
 dam parantibus nobis, quae ad Cosmum mitteremur, ecce riuus
 pentè affertur ipsum adesse Cosmum. Primò incredibilis visus est
 ea Cosmi aetas ac valetudo, ea difficultas itinerum est; sed ubi
 ad portum applicuit, quanto gaudio affecti sumus, facilius est re-

bis existimare, quam mihi scribere. is me confestim ad Regē legavit, ut cum eo rem omnino transigerem. quod ego cum fecissem, ablaris etiam syngraphis, in Bungum ipsius Cosmi iussu ad epulas in aedibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi Bungenfi parandas excurri: quod secum ille filium hæredem regni futurū meo rogatu cum proceribus duxit. Cūque in eō conuiuio candidari pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium delectatione sibi canerent, Regis filius mensa relicta sese ad æquales suos hilariter ac festiue recepit. puer ille quidem, ac panè potius infas, (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. è Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habetque in mōte summo Crucem, quæ eminus valde conspicitur, à Petro Barreto nauarcho Lusitano defixam, quod eodem loco tribus deinceps diebus sub vesperam, inspectante se, aliisque compluribus, sublime in aère signum Crucis apparuisset; Cosmum sanctissimis (ut solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum Confessionis & Eucharistiæ causa concursus vndique Christianorum fiebant, ut omnis perturbationis vitandæ causa, tricenari per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, ut coram eo oculos atollere non auderent: tanta religio ac pietas, ut in sacris mysteriis obeundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunderent: ea denique animi virtus ac probitas morum, ut barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese colligerent, & seueriorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Facatensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad Cosmum misit rogatum, ut quoniam tres è militibus suis in prælio sclopis icti grauitè ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, ut Facatam è domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chirurgiæ laude præstātem, qui non modò vulnera extractis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupentibus barbaris, constanti animo excessoque repudiauit. Qua re commotus Præfectus, ut nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendū intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Restat ut epistolam hanc eximix indolis adolescentuli cōmemoratione concludam: in quem cum omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura congererit, tum etiam dona accessere caelestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriam, oris

corporisq̄ue totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorē
 efficerent. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt o-
 ctavo quoque die post confessionem ritè peractam cæleste Eucha-
 ristia conuiuium non sine lacrymis ineat: tâta verò animi submis-
 sio & humilitas, (cùm illustri admodum loco sit natus) vt ad Bu-
 gensem inuisendam Ecclesiam a Gaspare missus ex vrbe Sacai-
 bona cùm parentum venia, quos puer precibus expugnauerat, co-
 simulatque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur,
 non modò comam sibi totonderit, quod in Iapone valde
 inusitatum est, verùm etiã omni delicatiore cultu ornatuque ab-
 dicato, de contemnendis rebus humanis publicè disputare in-
 tuerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram vt
 inde Sacaium renaugaret, à Cosmo perductus est. quem auium
 itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonii viri principis, eius-
 que ancillas, cùm se per id tempus ad sacram confessionem para-
 rent, de Pœnitentia sanè opportunè verba fecisse: quam ille Chri-
 stianæ philosophiæ partem, iam antea sapius à se tractatam, calle-
 egregiè. Huiusmodi pueri sunt, (fratres mihi carissimi) quorum o-
 pera faces amoris diuini Deo aspirante Iaponiorum cordibus in-
 iectum iri speramus: atque ob id ipsum apud nos delectam eorum
 manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus.
 Interea Socios omnes nostros per Iesum Christum obtestor, ad
 eo precibus impetrent, vt mihi det in ipsius obsequio ac famula-
 tu vitam ponere. ex Iapone, octauo Calend. Nouemb. MDLXII.

REGIS CANGOXIMANORVM AD LVSI-
 TANORVM INDIAE PRÆTOREM.

A N N o superiore cùm duo ex Societate IESV meum in hoc
 regnum concionandi causa venissent; bellicis occupatio-
 nibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipsi merebatur
 honorem, illis habere non potui. Eadem fuit causa, quæ
 Lusitani ad Omangum portum pauca delati, non modò pernici-
 ac voluntas mea & ipsorum dignitas postulabat, accepti non sunt
 sed etiam pro piratis habiti, (quibus ora maritima per id tempus
 erat infesta) commisso prælio Alphonsum Vasæum, non sine meo
 quidem dolore, è suorum numero amiserint. Tu si ad me litteras
 dederis, magno me decore auctum atque ornatum existimabo, at-
 que ipse vicissim ad te scribam quotannis. Lusitani verò, vel facti
 doctes tui, si ad me cum tuis litteris venerint, eo erunt apud me lo-
 dico, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma anno quarto. EIVS

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM
INDIAE PROVINCIAE PRO SOCIETATE
Iesu Præpositum.

Socii duo cosmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt: quorum ea est animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, ut mihi caelestia quaedam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorum causa, aut vestri ordinis homines vnus rerum opificis gratia, (praesertim cum ita late pateat propiusque absit India) è remotissimis regionibus totum paene terrarum orbem circumcuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hasce insulas tam longa & periculosa navigatione contendere. Sanè ante Christiana sacra suscepta nihil erat in his locis, praeter calores maximos: ut mihi Socii vestri Nauabangi quasi ventilatores videantur, qui corda mortalium salutari aura opporrunè refrigerent: qui profectò libenter meum in hoc regnum est cur veniant, quamuis exiguum. nam ut alibi a duersos maris aestus, hîc quidem certè semper secundos offendent. Ac licet populares mei Christiani ipsorum praesentia destituti, se interea Crucis aspectu excelso loco sublatae sustentent; meum mihi tamen hoc regnum à Sociis vestris relictum, quandam obducti nubibus caeli aut Solis propria luce defecti reddit imaginem. Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorû mihi perspecta fides ac probitas est, in mea ditionis terras commeari mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modò ab omni injuria tutos fore, sed etiam amicissimè liberalissimeque tractatum iri. nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te quidem certè obsecro, ut de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore opperior. Datè anno quarto, mèse septimo, octauo die & vigesimo.

LIBRI SECVNDI FINIS.

f s

SELE-